

TURISM RURAL

Elena BOGAN

Tamara SIMON

TURISM RURAL

EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2019

CUPRINS

Introducere	7
Capitolul I. Spațiul rural – suport al activității turistice	9
1.1. Conceptul de spațiu rural și structura spațiului rural.....	9
1.2. Funcțiile esențiale ale turismului rural.....	15
1.3. Forme de organizare a spațiului rural.....	19
1.4. Etape de evoluție a turismului în spațiul rural.....	23
1.5. Factori de influență externă în turismul din spațiul rural	27
1.6. Factori de influență internă în turismul din spațiul rural.....	38
Capitolul II. Turism rural – aspecte conceptuale și operaționale	46
2.1. Abordări științifice ale turismului în spațiului rural.....	46
2.2. Conceptul de turism rural.....	48
2.3. Caracteristicile turismului rural.....	53
2.4. Tipologia turismului rural	57
Capitolul III. Oferta turistică în turismul rural	62
3.1. Oferta turistică potențială.....	62
3.1.1. Tipologia patrimoniului natural	67
3.1.2. Tipologia patrimoniului cultural-istoric	70
3.2. Oferta turistică reală.....	79
3.2.1. Structuri de cazare.....	79
3.2.2. Structuri de alimentație	83
3.2.3. Structuri de agrement	86
3.2.4. Structuri de animație	88
Capitolul IV. Modele de valorificare turistică a spațiului rural	92
4.1. Evoluția și tendințele turismului rural la nivel internațional și european ..	92
4.2. Experiența unor state în domeniul turismului rural.....	96
4.2.1. Turismul rural în spațiul european – Studii de caz.....	96
4.2.1.1. Franța.....	96
4.2.1.2. Belgia	103
4.2.1.3. Germania	108
4.2.1.4. Austria	116
4.2.1.5. Spania.....	122
4.2.1.6. Italia.....	128
4.2.2. Turismul rural în spațiul extraeuropean – Studii de caz.....	134
4.2.2.1. Statele Unite ale Americii	134
4.2.2.2. China	141

4.2.2.3. Japonia.....	147
Capitolul V. Dinamica și caracteristicile turismului rural în România ...	154
5.1. Scurt istoric al turismului rural	155
5.2. Infrastructura de primire în turismul rural	157
5.2.1. Structurile de cazare turistică	157
5.2.2. Structurile de alimentație, agrement și recreere	161
5.3. Circulația turistică	162
5.4. Așezările rurale cu valențe turistice	165
5.5. Programe turistice specifice în promovarea turismului rural	170
Capitolul VI. Managementul în turismul rural	173
6.1. Managementul activităților turistice în pensiunile turistice rurale.....	174
6.2. Managementul strategic în marketingul din turism.....	177
Capitolul VII. Marketingul în turismul rural.....	182
7.1. Marketingul și strategia de marketing în turismul rural	184
7.2. Marketing-mix-ul în turismul rural și agroturism	186
Capitolul VIII. Aspecte juridice privind turismul rural în România	194
8.1. Evoluția legislației aferente turismului rural	194
8.2. Cerințe juridice obligatorii în turismul rural	201
8.3. Obținerea certificatului de clasificare a unității prestatoare de servicii turistice.....	205
8.4. Certificarea unităților de agrement.....	208
8.5. Aplicarea sistemului ISO în turismul rural	210
Capitolul IX. Impacturile dezvoltării turismului rural asupra comunităților rurale	214
9.1. Conceptul de impact în turism și caracteristicile generale	214
9.2. Rolul instrumentelor de suport în turismul rural	216
9.3. Noi conexiuni între spațiul rural și mediul înconjurător	223
9.4. Tipurile de impact rezultate din activitățile turismului rural.....	227
9.5. Instrumente de reducere ale impacturilor negative din turismul rural	231
Capitolul X. Organizații și asociații internaționale, europene și naționale cu atribuții în domeniul turismului rural.....	234
10.1. Aspecte conceptuale și realizarea unei asociații	234
10.2. Condițiile generale de funcționare	236
10.3. Organizații și asociații internaționale și europene	239
10.4. Organizații și asociații naționale.....	242
10.5. Programe și strategii de dezvoltare rurală și promovare a turismului rural.....	250
Bibliografie.....	257

INTRODUCERE

Turismul poate fi considerat un fenomen complex, cu implicații multiple în sectoarele economiei naționale, asupra culturii, educației și relațiilor internaționale, fiind una dintre caracteristicile civilizației contemporane. Acesta a apărut și a evoluat ca o consecință a schimbărilor de ordin politic, economic, social, cultural, tehnologic și înregistrează, în ultimele decenii, o dinamică deosebită în cadrul economiei mondiale.

Deși în ultima sută de ani migrația populației spre urban a fost un fenomen continuu și au avut loc numeroase mutații socio-economice și culturale, multe dintre așezările rurale și-au păstrat frumusețea și autenticitatea. Indiferent de ce va le aduce viitorul apropiat, prin prisma noii economii, multe dintre sate își vor adapta mereu viața rurală, formele rezidențiale – în funcție de calitatea și capacitatea productivă a pământului, de puterea și organizarea sectorului agricol, de modul cum vor ști toate guvernele să le susțină economic și social, indiferent de orientarea lor politică.

La ora actuală trebuie recunoscut faptul că așezările rurale au o realitate geografică și socio-economică complexă și gravitează în jurul unui mediu natural generos, cu peisaje și tradiții de o inegalabilă frumusețe și originalitate. Prin urmare, spațiul rural trebuie abordat prin prisma unei ecuații cu multiple elemente: istorice, geografice, agrare, locuire, cultură tradițională, toate cu diverse structuri și tipologii.

Din punct de vedere turistic, satele se caracterizează prin transformări continue, datorate evoluției factorilor de influență externă (de exemplu, politica PAC) sau internă (nivelul de dezvoltare a economiei și a infrastructurii generale, standardului de viață general ș.a.). Realitatea ne arată că dispersia sau concentrarea resurselor turistice este inegală, acestea asigurând capacitatea de a determina avantajul competitiv în acest sector economic al serviciilor. O bună cunoaștere la nivel local și regional a patrimoniului turistic rural permite o urmărire atentă a activităților turistice în raport de resursele existente, pentru a evita suprasolicitarea, degradarea acestora.

Societatea modernă a ajuns, în prezent, să se confrunte cu o serie de probleme rezultate în urma propriei sale afirmări: poluarea mediului, urbanizarea, industrializarea, robotizarea. În aceste condiții mulți cetățeni aspiră la vacanțe sau weekend-uri în zone rurale, aproape de natură; încearcă să scape de turismul de masă, de mediile puternic artificializate ale stațiunilor litorale sau montane. Prin urmare, preocuparea pentru găsirea unor noi formule de

vacanțe, a unor noi destinații mai puțin monotone și mai originale s-a bucurat și se bucură de atenția cuvenită din partea organizatorilor de turism.

Alături de vacanțele la mare, la munte sau pentru tratament s-au impus, în ultimul timp, ca noi formule de concediu, sejurul în mediul rural, la ferme, sejurul în satele de vacanță, dar mai ales în satele turistice – atât ca necesitate, cât și ca „modă turistică”. Turismul în mediul rural nu mai este doar un paleativ pentru cei săraci și nici o curiozitate, ci o alternativă, o posibilitate de recreere departe de orașele poluate și puternic artificializate, de aglomerația marilor hoteluri.

Acest tip de turism și toate subtipurile sale s-au diversificat tot mai mult și s-au extins teritorial. Nota de originalitate și de frumusețe sunt date de păstrarea în timp și spațiu a unei naturi mai puțin alterate, de existența unei arhitecturi tradiționale și ocupații ancestrale, continuitate etnică, culturală și religioasă.

În ultimele decenii turismul rural a cunoscut un curs ascendent. În evoluția sa de la activități și servicii turistice simple, la cele de astăzi, mai sofisticate și moderne, acest tip de turism a beneficiat de condiții favorabile de dezvoltare. Din momentul în care multe țări europene înregistrează performanțe economice tot mai bune, nivelul veniturilor, standardele de viață, timpul liber al populației se ridică la cote mai înalte.

Turismul rural reprezintă, de fapt, o posibilitate de valorificare a spațiului rural, prin care se pun în valoare resurse specifice, mai puțin cunoscute și promovate, fără a pierde autenticitatea și identitatea culturală, arhitectura tipică, fără a „deturna” destinația agricolă a pământului. Turismul rural și implicit agroturismul pot să ajute la diversificarea și, deci, la stabilizarea economiei locale, la crearea unor oportunități de afaceri și, prin acestea, la apariția de noi locuri de muncă, promovarea și dezvoltarea serviciilor, diversificarea modului de utilizare a forței de muncă, atragerea de noi investiții.

În acest context, cartea de față, axată pe ultimele evoluții ale turismului rural, cu toate caracteristicile sale – la nivel mondial, european și național, își aduce o modestă contribuție la reliefaarea tuturor oportunităților de valorificare a potențialului natural și cultural a spațiului rural cu puternice valențe turistice. Prin modul în care se extinde, turismul rural demonstrează că devine tot mai mult un fenomen cu rol major în păstrarea specificului popular național, iar prin evoluția sa viitoare, turismul rural trebuie să devină un pilon de sprijin a tot ceea ce înseamnă unitate, autenticitate și originalitate, lucru pe care au dorit să îl susțină și autorii acestei cărți.

Turismul rural are meritul de a evidenția faptul că tot ceea ce este inestimabil ca bogăție și valori din lumea satului, se impune a fi prețuit mai mult și transmis generațiilor viitoare.

Autorii

CAPITOLUL I

SPAȚIUL RURAL – SUPT AL ACTIVITĂȚII TURISTICE

1.1. Conceptul de spațiu rural și structura spațiului rural

De-a lungul timpului spațiului rural i-au fost atribuite mai multe definiții, prin prisma mai multor abordări, precum și multiple descrieri. Odată cu dezvoltarea societății umane, s-au conturat anumite trăsături care fac distincție între zonele rurale și urbane. Astfel, în mediul rural, dominat de culturi agricole și ecosisteme naturale, schimbul de materie și energie cu mediul este mai apropiat de cel natural; societatea rurală se caracterizează printr-un specific al modului de viață și comportament, precum și un sistem de valori distincte față de cel urban, iar mediul rural se diferențiază prin modul de ocupare a spațiului, modul de locuire, grupat sau dispersat.

Spațiul rural este un concept deosebit de complex, fapt ce a generat o mare diversitate de abordări privind definirea, sfera sa de cuprindere și componentele sale.

Din analizele efectuate asupra spațiului rural¹, a rezultat că acesta se identifică prin următoarele elemente:

- ❑ spațiul rural se caracterizează printr-un număr mai redus a populației și printr-o slabă densitate a acesteia;
- ❑ formele de organizare administrativ-teritorială sunt satele și comunele, cu mărimi variabile ca teritorii și populație, caracterizându-se prin individualitatea și discontinuitatea spațiului construit;
- ❑ activitatea productivă este predominant agricolă și silvică, dar nu exclude industria de procesare și comerțul rural, precum și alte activități non-agricole;
- ❑ comunicarea este mai pozitivă și relațiile dintre oameni se bazează, în principal, pe cunoașterea reciprocă din multe puncte de vedere;
- ❑ calitatea mediului înconjurător este mai bună, acesta fiind mai puțin poluat decât în mediul urban, etc.

Analizând în evoluție corelația rural-agrar, se constată o anumită modificare a acesteia în timp și spațiu. În așezările umane cu funcții preponderent agricole a existat o anumită stabilitate a populației, cu timpul

¹ Bold I., Buciuman E., Drăghici N. (2003), *Spațiul rural – definire, organizare, dezvoltare*, Editura Mirton, Timișoara, p. 15-21.

însă, spațiul rural s-a diversificat atât structural cât și funcțional, în sensul că au apărut mai multe structuri și activități non-agricole, fapt ce a determinat apariția fenomenului de *neoruralism – spații și activități neorurale*.

În procesul de definire a spațiului rural s-au implicat, de-a lungul timpului, mai multe organizații internaționale și europene, s-au derulat mai multe programe de susținere a dezvoltării așezărilor rurale. Sub aspect economic, s-a încercat asocierea dintre activitățile agricole și cele non-agricole pentru a se impulsiona creșterea standardului de viață și diversificarea economiilor locale.

Cadrul natural și populația unui teritoriu, prin caracteristicile sale (număr, natalitate, mortalitate, structură, educație și ocupație), influențează aspectele economice, sociale și culturale ale spațiului respectiv. Odată cu segmentarea organizării și dezvoltării economice pe două medii de locuire – urbane și rurale – a societății umane, au apărut și analize diferențiate ale celor două medii, de multe ori una în opoziție față de cealaltă. Definirea celor două medii apare ca o contrapondere a uneia asupra celeilalte, fiecare cu avantajele și dezavantajele ei, însă existența unei mari diversități de tipuri de spații rurale face dificilă aplicarea unei definiții unitare.

Conceptul de rural a fost definit sub diferite formule, neexistând o definiție unilateral acceptată, ceea ce îngreunează foarte mult realizarea de comparații între diferite state, chiar și între cele membre ale Uniunii Europene. Cuvântul rural provine din latinescul „*rurs*”, referindu-se la cultură, câmpuri, teritoriu ocupat, locuit, amenajat și muncit de om.

Uniunea Europeană, prin Eurostat, utilizează definiția elaborată de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), potrivit căreia sunt considerate așezări rurale acelea în care densitatea populației nu depășește 150 loc./km², realizând comparații între statele membre în ceea ce privește spațiul rural, însă fiecare țară membră își creează propriul concept al ruralului. Definiția OCDE este singura definiție a zonelor rurale recunoscută pe plan internațional. În prezent, Eurostat, pe baza definiției OCDE, a elaborat o nouă abordare a spațiului rural, respectiv „tipologia urban-rural”.

Definiția agricolă a spațiului rural a fost dată prin Recomandarea nr. 1296/1996 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei cu privire la Carta Europeană a Spațiului Rural.² În cadrul Consiliului Europei există și o Comisie Permanentă referitoare la zonele rurale din Europa (SCERA/CPZRE).³

Conform recomandării, spațiul rural cuprinde o zonă interioară sau de coastă care include satele și orașele mici pentru: agricultură, silvicultură, acvacultură și pescuit; activități economice și culturale ale locuitorilor acestor zone (*industrie locală, servicii, artizanat*); amenajări de zone neurbane pentru

² cor.ro/files/acor/rel_internat/CPLRE/carta_europeana_zonele_rurale.pdf, p.1-23.

³ Periodic, Comisia Permanentă referitoare la Zonele Rurale din Europa va transmite - cel puțin din cinci în cinci ani - un raport detaliat cu privire la aplicarea prezentei carte către Adunarea Parlamentară și Congresul Autorităților Locale și Regionale al Europei.

timpul liber și agrement, recreere și distracții (*sau rezervații naturale*); alte folosințe.

La nivel european, ruralul ocupă 85% din teritoriu, cu un decalaj pronunțat în raport cu mediul urban, relativ la calitatea vieții. La nivelul UE, densitatea medie a populației este de 115 loc./km², criteriul folosit pentru departajarea satelor de orașe fiind densitatea de până la 100 loc./km².

În viziunea europeană satul are trei funcții principale: economică (agricultură, silvicultură, acvacultură, artizanat, construcții, minerit, etc.), ecologică (care vizează protejarea resurselor naturale, izvoare, lacuri și râuri, spații verzi, mediu, peisaje și biodiversitate) și funcția socio-culturală, proiectată pentru a asigura păstrarea tradițiilor și coeziunea locală.⁴

La nivelul abordării europene pe cele trei niveluri de organizare administrativ teritorială (Nomenclatura Unităților Teritoriale pentru Statistică – NUTS 1,2,3), pornind de la definiția clasică a mediului rural a OCDE, s-a ajuns la o clasificare a spațiului rural conform nivelului regional NUTS 3.

În prezent, există o nouă tipologie, numită tipologia urban-rural, care se bazează pe o abordare simplă prin prisma identificării populației din zonele urbane: un prag referitor la densitatea populației (300 locuitori pe km²), aplicat la „celulele de rețea” de 1 km² și un prag de dimensiune minimă (5.000 locuitori), aplicat la „celulele de rețea” grupate peste pragul de densitate. Astfel, populația care trăiește în zonele rurale este populația care trăiește în afara zonelor urbane.

Aplicarea acestei noi abordări conduce la declarații foarte contradictorii întrucât 80% din populația UE-28 trăiește în regiuni urbane și, în același timp, 55% trăiește în regiuni rurale. Această anomalie apare ca urmare a includerii regiunilor intermediare în ambele categorii.

Această nouă tipologie clasifică teritoriile de tip NUTS 3 pe baza ponderii populației în celulele de rețea din mediul rural. Astfel, se pot menționa:

- *regiuni predominant rurale* – cele în care peste 50% dintre locuitori trăiesc în celulele de rețea rurale;
- *regiuni intermediare* – cele în care de la 20% până la 50% dintre locuitori trăiesc în celulele de rețea rurale;
- *regiuni predominant urbane* – cele în care sub 20% dintre locuitori trăiesc în celulele de rețea rurale.⁵

⁴ Hoggart K., Black R., Buller H. (2014), *Rural Europe*, Routledge of Taylor & Francis.

⁵ Conform noii metodologii, mai mult de jumătate din suprafața de teren a UE (51,3% în 2012) este în regiunile clasificate ca fiind predominant rurale, fiind locuite de 112,1 milioane de oameni, respectiv 22,3% din populația UE-27. În categoria regiuni intermediare, în 2012, se încadrau 38,7% din teritoriul comunitar și 35,3% din populația UE, în timp ce regiunile predominant urbane reprezintă doar 10% din suprafața de teren, dar 42,4% din populația UE locuiesc în aceste regiuni.

Această clasificare teritorială poate fi dezvoltată prin alăturarea a unei noi variabile celor 3 tipologii de regiuni, respectiv existența unui centru urban de o anumită dimensiune în interiorul acestor regiuni. Regiunile cu un centru urban cu peste 500.000 de locuitori sunt de obicei caracterizate ca fiind predominant urbane. Pentru regiunile cu un centru urban de peste 200.000 de locuitori, devine rezonabilă clasificarea regiunii cel puțin în categoria intermediară (OCDE, 1994).⁶ Dacă la nivelul Uniunii Europene, prin Eurostat, se utilizează cele două metode de abordare a spațiului rural, fiecare stat membru își adoptă propria metodologie în ceea ce privește definirea conceptului de rural, unele folosind totuși definiția OCDE.

În România spațiul rural este definit prin intermediul Ordinului nr. 143/2005 privind definirea și caracterizarea spațiului rural:⁷ prin spațiu rural, în înțelesul prezentului ordin, sunt definite zonele aparținând comunelor, precum și zonele periurbane ale orașelor sau municipiilor, în care se desfășoară, cu respectarea prevederilor legislației în vigoare, activități încadrate în următoarele domenii economice:

- producție agricolă vegetală și/sau zootehnică, silvică, de pescuit și acvacultură;
- procesarea industrială a produselor agricole, silvice, piscicole și de acvacultură, precum și activități meșteșugărești, artisanale și de mică industrie;
- servicii de turism și de agrement rural.

Un aspect particular este dat de tipurile de dezvoltare rurală prevăzute de organizațiile internaționale și europene. Astfel există următoarele tipuri specifice mediului rural:

- dezvoltarea locală* – se referă la o localitate și împrejurimile sale imediate vizând satele și comunele împreună cu gospodăriile componente;
- dezvoltarea teritorială sau regională* – se referă la investiții de infrastructură mai mari ce vizează mai multe regiuni (județe);
- dezvoltarea rurală transfrontalieră* ce se referă la proiecte și programe de dezvoltare ale comunităților de graniță ale diferitelor țări;
- dezvoltarea rurală paneuropeană* – caracterizată prin amploarea programelor de dezvoltare, cuprinzând zone la nivel european sau chiar continental.

Pe ansamblu, majoritatea așezărilor rurale sunt caracterizate printr-o dispersie spațială a activităților economice, în special a agrosistemelor. În spațiul rural domină activitățile legate de agricultură, dar și de procesare primară a materiilor prime agricole; în zona montană medie și înaltă predomină

⁶ ***, EUROSTAT, 2013

⁷ Text publicat în M.Of. al României. În vigoare de la 06 mai 2005.

silvicultura, prelucrarea primară a lemnului, pe alocuri mineritul și meșteșugurile. De asemenea, în zonele montane, litorale și de lunci, deltă fluvio-maritimă, predomină activitățile de agroturism, vânătoare și pescuit.

În spațiul rural predomină profesiile practice, manuale, ce solicită o policalificare profesională și mai există o particularitate a populației rurale, aceea de a lucra concomitent în sectoare agricole și neagricole, în funcție și de anotimpuri.

Caracteristicile spațiului rural diferă foarte mult de la o țară la alta. Spațiul rural nu este un spațiu concret și eterogen. Eterogenitatea poate fi privită sub trei aspecte: primul se referă la teren – topografie, subsol, sol și microclimat; al doilea aspect se referă la demografie – densitate, polarizare de la mici așezăminte la mari aglomerări urbane, al treilea, sub aspectul dotărilor de infrastructură și valorificarea economică a resurselor.

În fostele țări socialiste au apărut multiple schimbări economice și geodemografice semnificative în mediul rural în perioada 1989-2017. Un aspect important de remarcat este apariția fenomenului migratoriu, care a condus la depopularea unor zone.

Prin componentele sale, spațiul rural se deosebește de toate celelalte spații existente pe un anumit teritoriu. Cele mai semnificative deosebiri între spațiul rural și celelalte habitate umane pot fi semnalate în următoarele domenii: activitatea economică, densitatea populației; dotarea cu infrastructură, ocupațiile și profesiile de bază dominante; cultura tradițională și edificiile culturale; viața spirituală; relațiile interumane; obiceiurile laice și religioase, etc.

Analiza spațiului rural din România evidențiază următoarele caracteristici:

□ Prima caracteristică este dată de faptul că din punct de vedere al activității economice, în spațiul rural activitățile agricole dețin ponderea cea mai mare din teritoriul rural. Aceasta nu exclude existența și a altor activități, dimpotrivă, silvicultura și industria forestieră în zonele montane și colinare, au un rol esențial în economia spațiului rural, la care se adaugă turismul și agroturismul de agrement, serviciile pentru populație.⁸ Comunele asigură doar circa 20% dintre companiile active și din locurile de muncă la nivelul României, acestea fiind dependente, în cele mai multe cazuri, de mediul de afaceri din orașele apropiate, ceea ce justifică și ratele ridicate ale navetismului și ale ocupării informale în sectorul primar.

□ A doua este conferită de regimul de proprietate. În spațiul rural predomină, de asemenea, proprietatea privată de tip familial. Difuziunea proprietății private și dezvoltarea simțului proprietății au consecințe pozitive asupra spiritului antreprenorial al locuitorilor rurali. Deși există în prezent un contingent relativ semnificativ de tineri în mediul rural, aceștia încă nu au

⁸ Bold I. și colaboratorii, op. cit., p.56/60

calitatea de proprietari, decât în mică măsură, astfel că seniorii sunt proprietarii și șefii de exploatații.

□ A treia caracteristică este dată de numărul mai redus de populație corelat cu o densitate mai mică a populației. Comunele însă sunt variabile ca mărime demografică și spațială pornind de la un sat și având unele până la 35 de sate, cu un număr variabil de gospodării. Comunitățile umane din spațiul rural au unele particularități specifice, respectiv relațiile interumane mai apropiate și o întraajutorare mai bună. Locuitorii se cunosc mai bine între ei din toate punctele de vedere și acceptarea, ierarhizarea lor se face ținând seama de comportamentul în familie și societate.

□ A patra caracteristică este confirmată de existența unor spații geografice naturale cu particularități proprii care conferă o anumită atractivitate și frumusețe peisagistică. Prin unitățile de relief majore și minore, prin prezența unor variate suprafețe acvatice, prin flora și fauna sa, toate la un loc induc emoții estetice pozitive. Lipsa de poluare, climatul benefic pentru sănătate, liniștea, aduc un plus de confort psihic și fizic turiștilor.

□ A cincea caracteristică este dată de modul de viață din spațiul rural. Stilul de viață din mediul rural este mai puțin alert și mai minimalist dar are aceleași atribute ca cel din urban. Se poate spune că agricultura se practică aproape în totalitate (90,4% dintre locuitori) în gospodăriile familiale, împreună cu membrii familiei, de unde și un standard mai redus al calității vieții.

Dar gradul de educație, oferta culturală (cămine culturale, biblioteci, cinematografe, cluburi, ateliere artizanale) este modestă și accesul redus la informații este determinat și de o dotare deficitară cu mijloace de comunicare modernă (telefonie fixă sau mobilă, internet). Acestea sunt doar câteva din motivele pentru care țărănul român trăiește mai izolat și relativ ignorant față de problemele și oportunitățile prin care se traduce integrarea europeană în țara noastră.

Tezaurul acumulat timp îndelungat constituie, de asemenea o caracteristică de mare atracție pentru viața la țară, pentru practicarea turismului rural. Rolul esențial al satului este cel cultural, satul fiind un sanctuar în care se păstrează tot ceea ce este specific pentru poporul român. Întreaga viață socială și culturală reprezintă un patrimoniu de neegalat al umanității, element care alături de economie și ecologie dă adevărata dimensiune a spațiului rural.

□ A șasea caracteristică este dată de gradul de dotare cu infrastructură. În ceea ce privește infrastructura fizică și socială din mediul rural, aceasta se caracterizează printr-un grad accentuat de subdezvoltare. Din punct de vedere al modului de locuire, situația este gravă: 54% din totalul locuințelor sunt lipsite de dotări edilitare și 62% dintre clădirile de locuit sunt realizate din materiale nerezistente. Una dintre cele mai mari probleme cu care se confruntă administrațiile publice locale din mediul rural este lipsa infrastructurii rutiere.

Serviciile publice de alimentare cu apă și canalizare joacă un rol capital pentru îmbunătățirea calității vieții tuturor cetățenilor și pentru lupta împotriva

excluderii sociale și izolării. Sistemele de alimentare cu apă și canalizare urmau să fie introduse în toate localitățile cu peste 2.000 de locuitori, în cel mult cinci ani de la aderarea la Uniunea Europeană, dar au trecut peste 10 ani și situația nu s-a ameliorat decât parțial.⁹

□ A șaptea caracteristică este dată de modul de organizare și administrare a spațiilor rurale. Mediul rural este compus din comune, iar comuna este o unitate administrativ-teritorială care cuprinde populația rurală unită prin interese comune și tradiții, și este compusă din una sau mai multe sate.

În anul 2017, conform Institutului Național de Statistică, mediul rural din România era compus din 2.861 de comune, cu 12.957 sate, din care 470 fiind sate care aparțineau orașelor și municipalităților. Specific este și numărul mare de cătune sau de gospodării izolate, mai ales în spațiul montan înalt. Practic există gospodării unde oamenii trăiesc după un mod de viață valabil acum circa 100 de ani, aproape de păduri și pâraie. Satele prezintă o mare diversitate și sub aspectul numărului de locuitori. Predomină satele cu puțini locuitori, numărul mediu de locuitori al unui sat fiind de circa 800.

Ultima caracteristică este dată de efectele globalizării asupra mediului rural. Prin globalizare au fost introduse valori și acțiuni specifice economiei de piață în acele domenii care aparțin mediului tradițional. Scăderea numărului de persoane implicate în industrie, creșterea celor din sfera serviciilor, migrarea definitivă din mediul urban aglomerat și obositor în spațiul rural, sunt aspecte date de efectele acestui fenomen.

Apar însă și acțiuni haotice, ceea ce ilustrează că încă nu ne-am apropiat de avantajele societății informaționale, astfel, aproximativ 40% din populație trăiește din agricultură sau din domenii conexe, în timp ce există în statele dezvoltate doar între 5 și 10%. Prin urmare, se vor produce vânzări de terenuri, de locuințe, falimente în micile exploatații din agricultură și o înrăutățire a condițiilor de muncă din această zonă, pentru a se echilibra situația.

Pentru România, dezavantajele sunt în mod evident mai mari decât beneficiile. Se apreciază că nu se poate pune semnul egalității între rural și autentic, original pentru că și în domeniul rural acționează legile progresului și ale modernizării care impun o evoluție în modul de viață al oamenilor din spațiul rural.

1.2. Funcțiile esențiale ale spațiului rural

Încă din al optulea deceniu al secolului trecut se pune problema fenomenului de ruralitate. Acesta include un set de reprezentări colective care contribuie la o formă de identitate și funcționare a zonelor rurale care ar putea

⁹ http://www.mdrap.ro/_documente/scheme_grant/doc_referinta/Strategia_APA.pdf, pg.7-47

corespunde unei forme de relație între societate și un teritoriu dat. Ruralitatea se remarcă printr-o stratificare a intereselor multiple ale diferitelor grupuri sociale în raport cu același teritoriu. La nivelul spațiului rural se pot detașa următoarele funcții, și anume:

Funcția productivă determinată de potențialul productiv al terenurilor agricole și forestiere, de prezența unor resurse minerale, de suprafețe acvatice, toate cu rolul de a susține diverse ocupații tradiționale sau mai moderne; vatra satelor a încetat să îndeplinească doar o funcție rezidențială, crescând ponderea funcțiilor productive. Se observă chiar o tendință de zonare internă – funcțională a vetrei, asigurând condiții optime pentru o bună organizare a serviciilor actuale și viitoare.

De la începutul secolului XX, noua organizare a spațiului, prin noi centre industriale, echiparea tehnico-edilitară, extinderea serviciilor a dat mediului rural o nouă structură, mult diferită de cea tradițională. Agricultură s-a transformat dintr-o activitate primară într-o ramură economică tot mai intensivă, cu elemente de industrializare, o ramură de producție ca oricare alta, în ciuda dependențelor sale de ciclurile naturale. Spațiul rural se constituie și ca o componentă economică strategică pentru rezerve de apă, securitate alimentară și reducerea efectelor schimbărilor climatice, prin prezența suprafețelor acvatice și forestiere.

Funcția rezidențială este determinată de spațiul destinat locuințelor, care ocupă o mare pondere din intravilanul așezărilor rurale. Pentru o zonă de rezidențială trebuie luate în calcul o serie de elemente, de la înălțimea și forma clădirilor până la amenajarea spațiilor verzi, infrastructură și existența utilităților. Procentul maxim de ocupare a terenurilor se stabilește în funcție de destinația zonei în care urmează să fie amplasată construcția, respectiv zona strict rezidențială, zonă comercială, zonă de recreere, etc.

Funcția teritorială - ca bază de acțiune în sistematizarea teritorială în vederea organizării optime a teritoriului țării precum și a tuturor unităților administrativ-teritoriale, a repartizării raționale și echilibrate a forțelor de producție prin îmbinarea criteriilor de eficiență economică cu cele de ordin social.

Intravilanul trebuie extins pentru amplasarea instituțiilor publice, de aprovizionare, social-culturale, pentru atragerea industriei ca să creeze noi locuri de muncă în sat și să contribuie la bugetul local. În acest scop, prin sistematizare se urmărește valorificarea deplină a resurselor din fiecare zonă, îmbinarea armonioasă a producției industriale, agricole și a celorlalte activități economico-sociale, adâncirea coeziunii și cooperării între localitățile din cadrul aceleiași zone. Practic, această cooperare se concretizează în construirea în comun a unor obiective economice, social-culturale, lucrări tehnico-edilitare, alimentare cu apă, cu energie electrică și altele.

Comuna este unitatea administrativ-teritorială de bază, care cuprinde populația rurală reunită prin comunitate de interese și tradiții. Comuna este

alcătuită dintr-unul sau mai multe sate componente, în funcție de condițiile economice, social-culturale, geografice și demografice. Unul dintre satele componente este reședința a comunei.¹⁰

Funcția socială demonstrează că satele au fost întemeiate în urma deplasării populației din satele preexistente spre alte localizări, din anumite motive. În acest sens amintim: „roirile”, „emigrările” populației dintr-o regiune în alta, *transhumanța pastorală*, *deplasările în grup* ale populației din motive politico-sociale, etc. Fenomenele demografice pozitive determină plecările, fiind generate, aproape în exclusivitate, de nevoia de noi terenuri agricole și sunt declanșate într-o anumită fază de dezvoltare a satului de origine. Astfel, când are loc creșterea densității populației în vechea vatră și presiunea demo-economică asupra terenului agricol existent depășește nivelul de întreținere, devine clară necesitatea de folosire a unor noi suprafețe agricole de către anumite contingente de populație. Procesul se poate repeta în timp și spațiu, același sat generând unul sau mai multe alte sate noi, în funcție de vitalitatea sa, mărimea moșiei și caracteristicile substratului fizic, care pot deveni, la rândul lor, vetre de formare a unor noi roiri. Mai există și fenomenul de revenire a unor segmente de populație din urban în rural denumit gentrificare, aspect ce face ca numărul de locuitori din rural să se amplifice.

Funcția culturală este foarte importantă deoarece oferă nota de originalitate și autenticitate a multor sate. Dimensiunile relativ reduse ale localităților rurale comparativ cu cele urbane, existența unor relații mai apropiate și specifice între membrii comunităților, sunt caracteristici care dau altă valoare culturii locale. Acesta înseamnă că există diferențe și în ceea ce privește comportamentul între cele două comunități (rurală-urbană) și cum se raportează la tradiții și obiceiuri. Cultura tradițională, axată pe tipuri diferențiate de arte (olărit, prelucrarea lemnului, broderii și țesături, instrumente populare, costume populare, cântece și dansuri, teatru popular, etc.) determină un patrimoniu inconfundabil al fiecărei localități, zone sau regiuni rurale. În timp și spațiu chiar dacă unele tradiții au dispărut ca efect al modernizării vieții și practicilor, al produselor de artizanat realizate ca producție de serie mare, totuși în multe comune se păstrează multe tezaure de etnografie și folclor, meșteșuguri care constituie o mare bogăție culturală. Nu în ultimul rând chiar Carta europeană cu privire la dezvoltarea și protejarea culturii din spațiul rural are ca obiectiv esențial, menținerea, apărarea identității culturale, conservarea patrimoniului gastronomic rural și local.

Funcția turistică și recreativă constă în prezența unor spații naturale și antropice ce pot oferi deconectare, recreere, refacere și stimulare pozitivă pe plan fizic și psihic. Orice turist vine în contact cu o natură mai puțin poluată, cu habitate antropice sau sălbatice. Satele cu reale valențe turistice se află

¹⁰ Ordonanța nr. 53 din 16 august 2002 privind Statutul-cadru al unității administrativ-teritoriale. Text în vigoare începând cu data de 26 martie 2003.

poziționate într-un cadru natural, fără surse de poluare, accesibilitate bună, cu izvoare de apă termală și minerală, lacuri sărate, diferite obiective istorice și culturale, muzee locale și case memoriale, numeroase tradiții și obiceiuri, cu posibilitatea de a fi valorificate și promovate în petrecerea timpului liber. Orice sat poate deveni locul preferat pentru: plimbări în aer liber, practicarea sporturilor ușoare sau de aventură, excursii pedestre sau ecvestre, diferite activități culturale cu posibilitatea participării turiștilor. Datorită stresului cotidian din mediul urban, oamenii își doresc să-și petreacă concediile în spații rurale atractive și liniștite.

Funcția ecologică a spațiului rural este dată de faptul că contribuie mai activ la conservarea resurselor naturale ale vieții și societății umane – solul, apa, aerul – utilizându-le într-o manieră judicioasă și durabilă. Asigură o protecție mai bună pentru toate biotipurile și spațiile verzi de care dispune și care joacă un rol important în calitatea mediului înconjurător. Asigură conservarea elementelor de biodiversitate genetică, diversitatea speciilor și cea a peisajelor naturale. Prin prezența unor parcuri naționale, naturale și arii protejate din rețeaua Natura 2000, alte categorii de arii protejate și monumente ale naturii contribuie la protecția florei și faunei, prin instrumente și norme juridice și în condiții ecologice corespunzătoare.

Acțiunile de refacere ecologică, revenirea la un anumit standard de ruralitate, eliminarea fenomenelor negative amintite anterior, fac din funcția ecologică a spațiului rural un element al ameliorării acestui spațiu.

Funcția estetică – constă în producerea de peisaje ce sprijină elementul de frumos și de optimism. Aceasta este legată de conservarea și amplificarea diversității formelor, structurilor, luminilor și contrastelor, de armonie, proporționalitate și echilibru, adică de conservare și ameliorare a ambiențelor. Această funcție sprijină calitatea procesului de socializare a copiilor, formarea și rafinarea intelectului ca structură rațională și evaluativ-critică în plan mental, organizarea plăcută și eficientă a timpului liber prin recrearea unui univers propriu în sfera imaginativului, a afectivului, motivaționalului. În plus, permite afirmarea și trăirea sentimentului unei identități culturale strâns legate de stimularea capacității turiștilor, dar și a localnicilor de a aprecia patrimoniul natural și artistic al unei comunități rurale. De asemenea, ajută la formarea unei judecăți estetice de apreciere a frumosului și a sentimentelor estetice ca suport al toleranței și de formare și dezvoltare a stilului estetic de viață, de trăire pozitivă a frumosului.

Toate aceste funcții asigură laolaltă realizarea de produse și servicii pentru piață dar și pentru binele public al localnicilor și turiștilor. Sprijină păstrarea activă și continuă a unor relații economice și sociale dintre mediul urban și cel rural.

În momentul de față, prin prisma modernizării și globalizării societății în ritm tot mai alert, se impune nevoia unei noi forme de guvernare rurală prin care să fie mai bine valorizate toate resursele existente și asigurarea unor relații

durabile și echitabile cu mediul urban prin prisma unei dezvoltări teritoriale solidare și eficiente. Dezvoltarea în domeniul agriculturii și conservarea mediului înconjurător presupune crearea unui nou mod de producție agricolă în zonele fragile ecologic și social, dificile și defavorizate. Astfel, se impune diversificarea sistemelor de producție agricolă, a serviciilor agricole și non-agricole în manieră sustenabilă, de a răspunde mai bine așteptărilor populației locale.

1.3. Forme de organizare a spațiului rural

Din punct de vedere geografic, demografic și economic spațiul rural nu este omogen și continuu. Eterogenitatea poate fi privită sub două aspecte: primul se referă la cadrul natural dat prin teren – topografie, geologie, geomorfologie, subsol, sol și microclimat, floră și faună; al doilea aspect se referă la demografie – număr total, densitate, migrație, polarizare de la mici comunități la unele mai mari, cu rol de poli rurali. Potrivit literaturii științifice dedicate spațiului rural, acesta este abordat mai mult geografic și etnografic decât economic.

În momentul de față, conceptul și definiția din țările dezvoltate are alte conotații față de ceea ce reprezintă mediul rural în statele cu economie în tranziție. Mari diferențe apar în organizarea administrativă, prin caracteristicile socio-economice ale populației și în ceea ce privește particularitățile mediului geografic. Diferențierile de acest tip se păstrează și atunci când analizăm spațiul european, mai ales între țările vest europene dezvoltate și cele foste socialiste sau altele care au un nivel de dezvoltare mai mic. Deosebiri socio-demografice și economice dintre spațiile rurale din estul continentului și din vest sunt majore și recuperarea decalajelor este una lentă. În același timp, standardele aplicate de statele din Europa în clasificarea localităților și regiunilor în rurale sau urbane, diferă semnificativ.

În acest context, spațiul rural european se identifică prin creșterea ocupațiilor terțiare, mobilitatea de zi cu zi - prin infrastructura modernă, și spații rezidențiale noi, activități multiple, diversificarea tipurilor de viață și o coeziune socială mai bună și activă, toate acestea dau o nouă șansă de dezvoltare pentru sate. Motorizarea gospodăriilor, infrastructura rutieră ramificată, rețeaua densă a orașelor mici ce, prin procesarea și promovarea produselor, deservește satele, sunt elemente care duc la modernizarea satelor cu păstrarea autenticității. În marea majoritate a statelor europene, satele dețin între 1.000-5.000 de locuitori, cele având o populație peste această valoare putând deveni mici orașe. În plus, ierarhia comunelor este dată de criterii economice și funcționale, precum: numărul locurilor de muncă existente, prezența unor servicii de tip urban, oferta comercială prin produse și servicii locale și calitatea infrastructurii generale și edilitare. Fiecare țară are o anumită

independență în gestionarea teritoriului său, pragurile și criteriile care determină aceste tipuri diferite de localități variază de la un stat la altul.

Dat fiind faptul că România face parte din continentul european și din U.E., ar trebui să se raporteze la aceste forme de organizare a spațiului rural. Contextul moștenit din perioada comunistă nu mai este unul eficient din punct de vedere economic și social, ci mai mult cu rol electoral. Astfel, în perioada comunistă s-a păstrat o discrepanță mare între oraș și sat și o politică mult favorabilă unităților urbane, fără ca ruralul să dobândească un statut propriu în planificarea teritoriului socialist și cu perspective de dezvoltare și modernizare. Doar dimensiunea agriculturii sale productive a fost importantă și existența formelor de colectivizare. După anul 1990 spațiul rural s-a menținut ca vitalitate demografică și socială o perioadă de un deceniu, după care a urmat un declin prin depopulare și lipsa unor oportunități de dezvoltare economică.

De-a lungul ultimului secol a existat, în funcție de sistemele politice și economice din diferite țări europene, mecanisme diferite de interacțiune între mediile rurale și urbane cu impact major asupra organizării teritorial-administrative și dezvoltării economice a spațiului/mediului rural (tabel nr. 1).

Tabel nr.1. Tipuri de acțiune asupra spațiului rural

Tip de interacțiune	Dominant centralizat	Dominant agricol	Dominant rural	Dominant integrat
Relația dintre rural-urban	Mediu urban favorizat prin politici dedicate.	Mediu rural asociat cu mediul urban.	Mediul rural gestionat egal ca cel urban.	Mediu rural integrat cu mediul urban.
Intervenția statului	Sprijin consistent din partea guvernului pentru investiții directe și politici sociale.	Sprijin special pentru agricultură și prelucrarea materiilor prime agricole.	Aplicarea unor politici sectoriale specifice cu consultare locală.	Aplicarea sistemului de poli urbani în corelație cu poli rurali.
Categorie intervenție	Exterioară mediului urban și rural.	Exterioară dar în acord cu domeniul agricol existent.	Exterioară dar cu consultarea prealabilă a factorilor locali	Exterioară și interioară prin consultarea reciprocă de jos în sus.
Rezultate obținute	Teritoriu periferic, rezidual, depopulare și slabă dezvoltare economică.	Teritoriu doar ca resursă agricolă, cu dezvoltare economică lentă.	Teritoriu activ, cu diverse funcțiuni economice.	Teritoriu rural cu o economie durabilă multifuncțională.

Sursa: interpretare și adaptare după Perrier-Cornet (2002)

Existența în spațiul rural a unei game largi de resurse fizice, cu caracter fix a căror proprietate poate fi dispersată în rândul mai multor persoane (terenuri agricole, păduri, cariere) poate fi un element care influențează organizarea și dezvoltarea economică rurală. Aceste resurse leagă orice investiție economică de teritoriu și de prezența resursei. În cealaltă direcție,